«8D02304 – Әдебиеттану» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Даутұлы Тұрсынбайдың «Жаңылтпаш жанры: тегі, жанрлық ерекшелігі, типологиясы» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:	«Жаңылтпаш жанры: тегі, жанрлық ерекшелігі, типологиясы» тақырыбында орындалған диссертация Қазақстан Республикасының төмендегідей мемлекеттік бағдарламаларына сәйкес дайындалған: 1) Қазақстанда ғылымды дамытудың 2024-2026 жылдарға арналған басым бағыттарына, оның ішінде «Елдің зияткерлік әлеуеті» бағыты бойынша көзделген мақсат-міндеттердің орындалуына өз үлесін қосады. 2) Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы III Ұлттық құрылтайдағы (2024 жылғы 15 наурыз) Мемлекет басшысының ұлттық құндылықтардың маңызын арттыру туралы келелі пікірі ұлттық әдебиетті дамыту мақсаттарымен үндес келеді.
		1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету);	
		2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету);	
		3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым	

		бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін **қосады**/қоспайды, ал оның маңыздылығы **ашылған**/ашылмаған.	Зерттеу жұмысы қазіргі әдебиеттану ғылымына елеулі үлес қосады. Диссертациялық зерттеуде фольклордағы жаңылтпаш жанры дәстүр мен жаңашылдық тоғысында зерттеліп, бүгінгі әдеби үдерістегі маңызы ашылған. Зерттеу нәтижелері ғылыми айналымға енгізіліп, әдебиеттанудың теориялық-әдіснамалық базасын толықтыра түседі. Жалпы, жұмыс ғылыми қауымдастыққа жаңа тұжырымдар ұсынып, болашақ зерттеулерге бағыт-бағдар бола алады. Зерттеу нәтижелерінің ғылым үшін маңыздылығы жоғары.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: **1) жоғары;** 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертанттың еңбекті орындауы, өзі жазу деңгейі жоғары. Диссертацияда академиялық жазу ұстанымдары толық сақталған. Ізденушінің ғылыми стильді меңгергендігі, өзіндік сыни пікірі, ой-топшылаулары бар. Баяндау тілі жатық. Қорғауға ұсынып отырған тұжырымдары салмақты.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: **1) негізделген;** 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертациялық жұмыстың өзектілігі толық негізделген. Жалпы зерттеу мазмұнынан алынған мәліметтерге сүйене отырып, бұл диссертацияның өзектілігі мынадай факторлармен негізделеді: 1. Тәуелсіздік кезеңіндегі фольклортанудың дамуы негізінде жаңылтпаш жанрын зерделеу – қазіргі әдебиеттанудағы маңызды арналардың бірі. 2. Жаңылтпаш жанрының әлемдік әдеби ағымдарды (метамодернизм) ұлттық дүниетаныммен шебер ұштастыру ерекшелігі теориялық тұрғыда жүйеленген. 3. Ғылыми жаңалығы – ұлттық код, тіл ұстарту, жаңылтпаштың жанрлық ерекшелігі сынды тың тақырыптарды алғаш рет кешенді түрде талдау, сонымен бірге жаһандық дәуірде ұлттық жадыны жаңғырту, көркем мәтіндегі ұлттық бірегейлікті

			сақтаудың жаңа бағыттарын айқындайды. Осылайша, диссертацияның өзектілігі әдебиеттану ғылымының дамуына қосқан үлесімен дәлелденеді.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды: **1) айқындайды;** 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	Диссертациялық еңбектің мазмұны диссертация тақырыбын толық айқындайды. Зерттеудің мазмұны қазақ фольклорындағы аса маңызды жанрлық түрдің бірі – жаңылтпаштардың жанрлық табиғаты мен шығу тегін, типологиялық байланыстарын, фольклорлық-мифологиялық негіздерден бастап даму жолында кешенді қарастыру арқылы жүзеге асқан. Зерттеудегі жаңылтпаштың қазіргі қоғамдағы орны мен рөлін жан-жақты жаңаша саралау оның көркемдік әлемін теориялық тұрғыда айқындауға мүмкіндік беріп, мазмұн мен тақырыптың өзара логикалық сәйкестігін қамтамасыз етеді. Зерттеу жұмысының үш тарауы да диссертация мазмұнына сай құрылған және диссертация тақырыбын айқындайды.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: **1) сәйкес келеді;** 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.	Диссертацияның мақсаты мен міндеттері тақырыбына толық сәйкес келеді. Зерттеудің басты мақсаты – жаңылтпаштың жанрлық табиғатын, олардың қалыптасу, даму жолдарын анықтау, көркемдік ерекшеліктерін, тәрбиелік, танымдық, қоғамдық-әлеуметтік қызметін кешенді түрде зерделеу. Аталған мақсатқа жету үшін қойылған міндеттер: Қазақ жаңылтпаштарының жиналу, жариялану және зерттелу маңызын айқындау; Жаңылтпаштың басқа жанрлардан айырмашылықтарын, жанрлық табиғатын, көркемдік ерекшеліктерін саралау; Қазақ жаңылтпаштарының әлем халықтары мұрасымен ортақтас келетін ұлттық ерекшеліктеріне салыстырмалы типологиялық тұжырым жасау; Түркі халықтары фольклорымен салыстырмалы типологиясын ғылыми негізде пайымдау. Жаңылтпаш жанрының бүгінгі қоғамдық-

			әлеуметтік өмірдегі және балалар әдебиетіндегі алатын орнын ғылыми негізде тұжырымдау. Халық жаңылтпаштарының көркем әдебиетпен сабақтастығын, бүгінгі білім беру үдерісі тұрғысынан ғылыми айналымға енгізу. Жұмысты орындау барысында диссертант көрсетілген мақсат-міндеттерді түгел орындап шыққан.
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:	Диссертациялық жұмыстың құрылымы анықтамалардан, кіріспеден, үш тараудан, қорытындыдан және пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.Зерттеу еңбекте көрсетілген бөлімдер бір-бірімен логикалық тұрғыда байланысқан. Ғылыми жүйе сақталған.
		1) толық байланысқан;	
		2) ішінара байланысқан;	
		3) байланыс жоқ.	
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:	Автор ұсынған қағидаттар дәлелденіп, нақты мысалдармен бекітіледі, оларды бұрыннан белгілі шешімдермен сыни тұрғыдан салыстырып бағаланған. Бұған дейінгі жазылған еңбектердегі пікірлерге сүйене отырып, өзіндік тұжырымдар ұсынуында сыни талдау анық көрінеді. Бұл сыни талдаулар диссертацияның құндылығын арттыруда үлкен рөл атқарып тұр.
		1) сыни талдау бар;	
		2) талдау ішінара жүргізілген;	
		3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;	
		4) талдау жоқ.	
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма?	Диссертант Даутұлы Тұрсынбайдың диссертациялық жұмысындағы ғылыми нәтижелер мен ережелері толығымен жаңа. Диссертациялық жұмыста фольклор, мифология, этика, жаңылтпаш, жанрлық түр терминдері сараланып, олардың теориялық тұрғыда анықталуы ғылыми тұрғыда талданған. Нәтижесінде жаңылтпаш жанры тұңғыш рет диссертациялық деңгейде шығу тегінен бастап көркем әдебиетпен байланысына дейін кешенді түрде сараланған. Ізденуші Т. Даутұлы жаңылтпаш жанрының ұлттық құндылығын теориялық негізде жүйелі түрде талдаған.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	

		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?	Диссертацияның қорытындылары толығымен жаңа. Диссертацияның қорытындылары іргелі жаңашылдығымен ерекшеленеді, себебі мұнда жаңылтпаш жанры тұңғыш рет кешенді түрде сараланған. Зерттеу нәтижесінде жаңылтпаш жанрының теориялық негіздемесі жасалып, қазақ фольклоры мен әдебиетіндегі өзіндік орны ғылыми тұрғыда нақты айқындалған. Жұмыстың маңызды ерекшелігі – жаңылтпаштың жанрлық және теориялық тұрғыдан жүйелі талдануында. Атап айтқанда, фольклортану, әлемдік әдебиеттану, балалар фольклоры салаларының тоғысында зерттеу жүргізіліп, әдістемелік тұрғыда контент-талдау, мәдени-семиотикалық әдістер ұтымды қолданылған. Бұл өз кезегінде қазақ әдебиеттануы мен әлем әдебиеттануы ғылымдарының байланысын жаңа деңгейге көтерген. Зерттеуде түркі халықтар жаңылтпаштары алғаш рет қарастырылып, оның қазақ әдебиетімен байланысу ерекшеліктері, көркем әдебиетпен балалар әдебиетіндегі орыны анықталған. Осы тұрғыдан алғанда, диссертациялық зерттеу – XXI ғасырдағы жаңылтпаштарға байланысты қазақ әдебиеттану ғылымындағы кешенді талданған алғашқы ғылыми еңбек ретінде бағаланады.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?	Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері толығымен жаңа және негізделген деуге болады.
		1) **толығымен жаңа;**	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	

6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде **негізделген**/негізделмеген (qualitative research (куолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген. Оған диссертациядағы теориялық еңбектермен қатар, практикалық тұрғыдағы талдаулар үлгі бола алады.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? **1) дәлелденді;** 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) **жоқ;** 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес. 7.3 Жаңа ма? 1) **ия;** 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес. 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) **кең** 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.	7.1 Диссертациялық жұмыста қағидаттар дәлелденген. 7.2 Жұмыста келтірілген дәлелдер тривиалды емес. 7.3 Зерттеу жұмысында көрсетілген қағидаттар жаңа. 7.4 Диссертацияда қағидаттарды қолдану деңгейі кең. 7.5 Зерттеу жұмысы барысында 7 ғылыми мақала жарық көрген. Scopus ғылыми деректер базасына кіретін журналдарда – 1 мақала, ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда – 4 мақала жарияланған. Халықаралық ғылыми конференция материалдарында – 2 мақала жарияланған. Барлық мақалалар диссертация тақырыбына сәйкес келеді.

		7.5 Мақалада дәлелденген бе?	
		1) **ия;**	
		2) жоқ	
		3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
8.	Дәйектілік қағидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған:	Ғылыми жұмыстың әдіснамасы негізделген, дәйектілік принципі толық сақталған. Диссертациялық жұмыста зерттеу мақсатына сай бірқатар ғылыми әдістер кешені орынды әрі тиімді қолданылған. Атап айтқанда, бақылау, анықтау, синтездеу, салыстырмалы-тарихи, жалпылау сынды жалпы ғылыми әдістермен қатар, зерттеу нысанына тән арнайы талдау тәсілдері де қамтылған. Жаңылтпаш – қай халықтың фольклорында болсын кең тараған, көне жанрлық түр екендігі белгілі. Ол өзінің шығу тегі, жанрлық табиғаты, көркемдік сыр-сипаты, қоғамдық-әлеуметтік қызметі жағынан қазақ фольклорының тарихында да, бүгінгі халық өмірінде де ерекше орын алатын өміршең халық шығармашылығы. Аталған әдістемелік ұстанымдар зерттеудің ғылыми жаңалығын ашуға және жан-жақты сипаттауға мүмкіндік берген.
	Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	1) **ия;**	
		2) жоқ.	
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:	Зерттеу нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалану нәтижесінде алынған.
		1) ия;	
		2) жоқ.	

		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):	Иә. Зерттеу жұмысының барлық қорытындылары мен негізгі тұжырымдары ғылыми тұрғыдан тиянақты негізделген, ауқымды теориялық материалдармен дәлелденген. Диссертант ұсынған теориялық қағидалар мен ұсыныстар нақты деректерге, отандық және шетелдік ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып жүйелі түрде негізделген. Сонымен қатар, автордың өзіндік пайымдаулары нақты мысалдар арқылы дәйектеліп, ғылыми талаптарға сай жан-жақты талданған.
		1) **ия;**	
		2) жоқ.	
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен **расталған** / ішінара расталған / расталмаған.	Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған. Докторант зерттеу барысында қазіргі қазақ әдебиеттану, фольклортану, әлемдік әдебиеттану бойынша отандық және шетелдік ғалымдар еңбектерін талдау арқылы маңызды мәлімдемелер жасаған. Бұл жұмыста жасалған сілтемелерден анық көрінеді.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға **жеткілікті**/жеткіліксіз.	Зерттеу жұмысында пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті. Докторант зерттеу жұмысы барысында Қазақстан, Ресей Федерациясының және шетелдік ғылыми орталықтары мен кітапхана қорларындағы материалдарды тиімді пайдалана білген. Зерттеу аясындағы ізденістердің ауқымдылығын пайдаланылған әдебиеттер тізімінде қамтылған 103 дереккөздің болуы да айқын дәлелдейді.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:	Диссертацияның теориялық маңызы бар. Диссертацияда қол жеткізген нәтижелер теориялық тұрғыда қазіргі әдебиеттану, қазақ фольклортану салаларындағы зерттеулер қатарын толықтыра алады.
		1) бар;	
		2) жоқ.	
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:	Бұл еңбекті ЖОО-нда фольклортану, әдебиет теориясы, қазіргі қазақ әдебиеті бойынша базалық және кәсіби пәндер курсына қолдануға болады. Аталған ғылыми
		1) ия;	

		2) жоқ.	зерттеу жұмысы теориялық әрі практикалық материал ретінде қолдануға тиімді.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма?	Диссертациялық жұмыстың практикалық ұсыныстары толығымен жаңа. Диссертация нәтижелері жоғарыда аталған пәндердің теориялық және практикалық базасын нығайтады.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы:	Диссертацияның академиялық жазу сапасы жоғары деңгейде. Ғылыми жұмыс диссертацияға қойылатын талаптарға сай орындалған. Нормативтік сілтемелер, белгілеулер мен қысқартулар, анықтамалар талапқа сай жасалған.
		1) **жоғары;**	
		2) орташа;	
		3) орташадан төмен;	
		4) төмен.	
11.	Диссертацияға ескертулер		Диссертация мазмұнымен, тұжырымдарымен, олардың дәлелдемелерімен танысып, зерделеуде арнайы ескерту жасайтындай кемшілік кездеспеді. Дегенмен, жұмыстың мазмұндық нақтылығын одан әрі арттыру мақсатында төмендегі ескертпені назарға алу орынды деп санаймын. Диссертант фольклордың жаңылтпаш жанрына кешенді талдау жүргізген. Бірақ сонымен бірге қазақ әдебиетіндегі, қазақ балалар әдебиетіндегі қаламгердің авторлық жаңылтпаш жасаудағы ерекшеліктерін де көрсете кетсе жаңылтпаштың қазақ әдебиеттанудағы орны айқынырақ көрінер еді. Дегенмен, бұл ескертулер тиянақты орындалған диссертацияның ғылыми жаңалығына, негізгі тұжырымдарына, мазмұндық дәлдігіне нұқсан келтірмейді деп есептеймін.

12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		Зерттеу жұмысы барысында 7 мақаласы жарық көрген. Оның ішінде Scopus ғылыми деректер базасына кіретін журналдарда – 1, Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда – 4 мақала. Халықаралық конференция материалдарының жинақтарында – 2 мақала. Диссертанттың бұл көрсетілген ғылыми мақалалары талапқа сай жазылған.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)		«8D02304 – Әдебиеттану» білім беру бағдарламасы бойынша **Даутұлы Тұрсынбайдың** (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған **«Жаңылтпаш жанры: тегі, жанрлық ерекшелігі, типологиясы»** тақырыбындағы диссертациялық жұмысына оң баға бере отырып, философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Ресми рецензент төмендегі шешімді қабылдады:
1) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор дәрежесін беру;
2) диссертацияны пысықтауға жіберу (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайлардан басқа);
3) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесін беруден бас тарту.

Даутұлы Тұрсынбайдың **«8D02304 – Әдебиеттану» білім беру бағдарламасы бойынша «Жаңылтпаш жанры: тегі, жанрлық ерекшелігі, типологиясы»** тақырыбындағы диссертациясына оң пікірімді бере отырып, философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Ресми рецензент:
филология ғылымдарының докторы, профессор,
Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті **А.Ш.Пангереев**